BADIIY FILMLARDA MUSIQA VA SHOVQINLARNING ROLINI O‘RGANISH

Rufat Kurbaniyazov
O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Nukus filiali

Tayanch so‘zlar: film, shovqin, tovush, janr, ko’rkam filmlar, dinamika, syujet.
Ключевые слова: фильм, шум, звук, жанр, хорошие фильмы, динамика, сюжет.
Key words: film, noise, sound, genre, good movies, dynamics, plot.

Badiiy filmlar tomoshabinlar ongiga ta’sir qilish uchun nafaqat vizual, balki audial elementlardan ham foydalanadi. Musiqa va shovqinlar filmning umumiy hissiy fonini shakllantiradi, voqealarning dinamikasini kuchaytiradi va obrazlarning ichki holatlarini aks ettirishda yordam beradi. Ushbu ilmiy maqolada filmlarda musiqaning va shovqinlarning dramatik va hissiy o‘rni, ularning turli janrlarda qanday qo‘llanilishi va tomoshabinga qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilinadi.

1. Musiqa va uning dramatik vazifasi

Filmlarda musiqa voqealarni qo‘llab-quvvatlash, qahramonlarning ruhiy holatini ochib berish va tomoshabinning hissiy tajribasini boshqarishda muhim rol o‘ynaydi. Musiqa orqali filmga qo‘shilgan hissiyotlar va dramatik lahzalar chuqurlashadi. Masalan, Hans Zimmerning Interstellar filmidagi saundtreklari ilmiy-fantastik syujetning epik va hissiyotga boy bo‘lishiga katta hissa qo‘shgan. Musiqa koinotning ulkanligi va insoniyatning umidlarini ifodalashda katta dramatik vosita sifatida xizmat qiladi. Shu kabi yana bir misol, John Williamsning Star Wars uchun yaratgan musiqiy motivlari, epik qahramonlik va kosmik janglar tuyg‘usini kuchaytirgan. Shuningdek, musiqa ba’zi filmlarda qahramonlarning ichki dunyosini ochib berish vositasi sifatida ishlatiladi. The Pianist filmida musiqalar bosh qahramonning urush davridagi iztiroblarini ifodalaydi. Musiqa bu yerda nafaqat filmga hamohanglik kiritadi, balki qahramonning ruhiy holatini ham ochib beradi.

2. Shovqinlar va realistik ta’sir

Shovqinlar film sahnalariga realizm bag‘ishlash uchun ishlatiladi. Masalan, Saving Private Ryan filmidagi jang sahnalarida qurol-yarog‘ va portlash shovqinlari jangning haqiqatga yaqinligini ta’minlaydi va tomoshabinni hodisalar ichiga kirib ketgandek his qilishga yordam beradi. Shovqinlar realistik tasvir yaratishdan tashqari, hissiy stress va taranglikni oshirishda ham ishlatiladi. Whiplash filmida davul tovushlari orqali bosh qahramonning ichki kurashlari va stressli holati ifodalanadi. Tovushning intensivligi qahramonning mehnatlari va muvaffaqiyatga erishish uchun qanchalik katta kurash olib borayotganini aks ettiradi. Shovqin bu yerda faqat tasvirga mos tovush bo‘lib qolmay, balki qahramonning ichki iztiroblarini ifodalovchi dramatik vositaga aylanadi.

3. Sokinlikning dramatik kuchga ega bo‘lishi

Ba’zida filmlarda tovushlarning o‘rnini sokinlik egallaydi. Sokinlik tomoshabinlarda kuchli dramatik ta’sir uyg‘otadi va voqealarning og‘irligini oshiradi. Misol sifatida, A Quiet Place filmida shovqinsizlik hayot-mamot masalasiga aylanadi. Filmda eng mayda tovushlarning o‘zi katta xavfni his qilishga olib keladi, bu esa sahnalarning kuchini yanada oshiradi. Bundan tashqari, sokinlik ko‘pincha kutilmagan voqealarga tayyorgarlik sifatida ishlatiladi. No Country for Old Men filmidagi ayrim sahnalarda tovush yo‘qligi voqealarning dahshatli tus olishiga tayyorgarlik yaratadi. Shovqinsizlik voqealar rivojlanishini bo‘rttirib, tomoshabinda taranglik va xavotirni oshiradi.

4. Musiqa orqali obrazlarning ichki dunyosini ochib berish

Musiqa ko‘pincha obrazlarning ichki dunyosini ifodalashda foydalaniladi. Obrazlar o‘z his-tuyg‘ularini so‘z bilan emas, balki musiqa orqali tomoshabinga yetkazadi. Misol sifatida Requiem for a Dream filmida musiqaning narkotik moddalarga bog‘liqlikning halokatli oqibatlarini aks ettirishda ishlatilishi keltirilishi mumkin. Musiqa orqali qahramonlarning umidsizligi va ichki azoblari aniq tasvirlanadi.

The Pianist filmida ham musiqa qahramonning ichki holatini aks ettiradi. Filmning asosiy qahramoni urush paytidagi barcha ruhiy azoblarini va o‘zining tinchlik va erkinlikka bo‘lgan ishtiyoqini musiqasi orqali ifodalaydi. Musiqa bu yerda nafaqat bezak sifatida, balki qahramonning shaxsiy tarixini ochib beruvchi vosita sifatida ishlatiladi.

5. Musiqa va shovqinlarning turli janrlarda qo‘llanishi

Turli film janrlarida musiqa va shovqinlar har xil usullarda ishlatiladi.

Qo‘rqinchli filmlarda, masalan, The Exorcist yoki The Conjuring kabi asarlarda kutilmagan tovushlar va jiringlovchi musiqalar

yordamida tomoshabinda qo‘rquv va xavotir kuchaytiriladi. Romantik filmlarda esa musiqa yumshoq va hissiyotga boy bo‘ladi. La La Land filmidagi musiqalar qahramonlarning orzulari va sevgi hayotlarini aks ettiradi va tomoshabinlarda quvonchli kayfiyat uyg‘otadi. Shuningdek, harbiy filmlarda, masalan, Dunkirk va 1917 kabi asarlarda musiqa va shovqinlar sahnalarni yanada dinamik va tarang qilish uchun ishlatiladi. Tovush va musiqaning to‘g‘ri qo‘llanishi jangning realistikligini oshiradi va tomoshabinlarni voqealarga yanada yaqinlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda badiiy filmlarda musiqa va shovqinlar hikoyani yanada boyituvchi, dramatik va hissiy jihatdan kuchaytiruvchi vosita sifatida ishlatiladi. Yaxshi ishlangan tovush dizayni tomoshabinni filmning voqealariga yanada chuqurroq jalb qiladi va obrazlarning ichki holatlarini ifodalashda katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Shuningdek, musiqaning to‘g‘ri tanlanishi filmning estetik qiymatini oshiradi va uni tomoshabinlar xotirasida uzoq vaqt saqlab qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chion Michel. (1994). Audio-Vision: Sound on Screen. Columbia University Press.
2. Gorbman Claudia. (1987). Unheard Melodies: Narrative Film Music. Indiana University Press.
3. Buhler James, Neumeyer, David, & Deemer, Rob. (2010). Hearing the Movies: Music and Sound in Film History. Oxford University Press.
4. Kalinak Kathryn. (2010). Film Music: A Very Short Introduction. Oxford University Press.
5. Smith Jeff. (1996). Unheard Melodies? A Critique of Psychoanalytic Theories of Film Music. Critical Inquiry.
6. Brown Royal S. (1994). Overtones and Undertones: Reading Film Music. University of California Press.
7. Filmlar: Interstellar, A Quiet Place, Whiplash, Saving Private Ryan.
8. The Sounds of Cinema: Film musiqasi va tovush dizayni haqidagi onlayn tahliliy maqolalar.
9. Film Sound.org: Film tovushi va tovush dizayni haqida chuqur tahlillar.

REZYUME. Maqolada har xil janrlardagi badiiy filmlar va ulardagi musiqa va shovqinlardan foydalanish uslublari haqqida, va har xil filmlardagi musiqa va shovqinlarning syujetga moslashtirilishi haqqida aytiladi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается использование музыки и звуков в различных жанрах художественного кино, а также адаптация музыки и звуков в различных фильмах к сюжету.

SUMMARY. The article discusses the use of music and sounds in various genres of feature films, as well as the adaptation of music and sounds in various films to the plot.

EKRAN SHÍǴARMASÍ USHÍN DAWÍSLÍ SHESHIM

Qdırbaev Islambek Qutlıbaevich – *oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: audiovizual, san’at, realizm, metafora, empatiya audio, kompoziciya, dizayn, element.

Ключевые слова: аудиовизуальный, художественный, реалистический, метафорический, эмпатия, аудио, композиция, дизайн, элемент.

Key words: audiovisual, artistic, realistic, metaphor, empathy, audio, composition, design, element.

Ekran shıǵarması joybarında dawıs dizayneriniń eń áhmiyetli funkciyalarınan biri - bul tek ǵana ayırım saxnalar emes, al pútkil joybar kóleminde mazmun jaǵınan sáykes keletuǵın sesli sheshimlerdi konceptuallıq jaqtan islep shıǵıw, olardı jaratıw hám ámelıyatqa engiziwden ibarat. Bul process joybardıń estetikalıq pútinligin támiyinlew hám tamashagóydiń emocionallıq qabıllawına tásir kórsetiw kózqarasınan ayrıqsha áhmiyetke iye.

Dawıs sheshimi menen epizodtıń dawıslı sheshimi anıq associyacıyalardı keltirip shıǵaradı, kadrda bolıp atırǵan waqıyalardıń mánisin anıqlaydı hám tereńlestiredi, ekrandaǵı háreketti júdá ayqın, mánili, kúlkili, tragikomika qıladı.

Ayırım audio hám video (sesli hám vizual) elementlerdiń qatnası hám óz ara baylanısınan vizual hám sesli kórinis payda boladı. Dawıstı kóriw kórinisi jaqın yamasa xarakterli sesli boyaw, ses detalları menen ajıratıp kórsetilgen